

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

MAJ 4 • 97

Plåtmynt från snapphanarnas tid

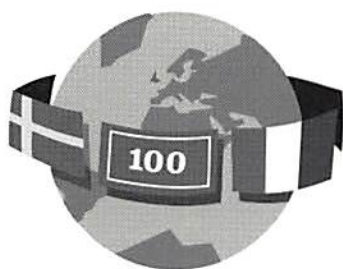
Jennings och Forsmarkspolletterna

Numismatisk heraldik

Ulrika Eleonoras kopparmynt

Kungl. Myntkabinettet öppnar 12 juni!

Pris 20 kr

Postgirot har två
globala nätverk för
utlandsbetalningar.

Det är dubbelt så
många som andra
banker har.

POSTGIROT

För mer information faxa: 08-24 35 11

A'DOFF GRUPPEN AB® Konsulter i ekonomistyrning

A'doff Gruppen erbjuder konsultativt stöd till företag och offentlig sektor.

Vi har stor erfarenhet av att arbeta i projektform inom följande arbetsområden:

- Verksamhetsutveckling
- Finansiering och likviditetsstyrning
- Budgetering och redovisning
- Ekonomisystem
- Bokslut och årsredovisning
- Dagligt konsultstöd för ekonomiadministration i Agresso, Cosmos m fl system
- Revision via A'doff Revision

A'doff Gruppen AB
Telefon: 08-32 87 03
Telefax: 08-30 87 16
Besöksadress: Dannemoragatan 20
Postadress: Box 23077
104 35 Stockholm

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

har en upplaga på 1.400 ex.

Ca 1/10 av dessa når utanför Sveriges gränser
– Norden, Europa, USA.

Tidningen kommer ut med 8 nr per år:
första veckan i
februari – maj, september – december.

Våra annonspriser är jämförelsevis låga.
För annonsering kontakta Frédéric Elfver,
tel 08-777 68 12 (kvällstid och helger).

Prisexempel:

1/1 sida (151 × 214 mm)	1.800:–
2:a omslagssidan	2.200:–
4:e omslagssidan	2.500:–
1/2 sida (151 × 105 mm)	1.000:–
1/4 sida (72 × 105 mm)	500:–
1/6 sida (47 × 105 mm)	350:–
1/12 sida (47 × 50 mm)	175:–

Sista materialdag: Den 1:a i månaden före utgivning.
Heloriginal eller manus och gärna skiss
sändes till Frédéric Elfver efter överenskommelse.

*Annonser som ej är förenliga med
SNF:s, FIDEM:s och AINP:s etik avböjs.*

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

i samarbete med

KUNGL. MYNTKABINETTET

Föreningen:

Banérgatan 17 nb
115 22 Stockholm
Tel 08-667 55 98
onsdag – torsdag kl 10.00 – 13.00
Fax 08-667 07 71
E-post: snf@wineasy.se

Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Redaktionen:

Kungl. Myntkabinettet
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-783 94 00
Fax 08-411 22 14

Ansvarig utgivare:

Ian Wiséhn

Huvudredaktör och layout:
Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O. Lagerqvist
Även tel 0152-200 79

Annonser och auktionskalender:

Frédéric Elfver
Tel 08-777 68 12
(kvällstid och helger)

Föreningens auktioner:

Jan Karlsson
Tel/Fax 018-54 83 42
Mobil 010-279 09 86
Minicall 0749-10 09 56

Prenumerationer:

Pris 150 kr/år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt

Tryck:

Masterprint
Sätter & Tryckeri AB

ISSN 0283-071X

SNFs program våren 1997

Föreningslokaler är öppna för medlemmar – gärna med sällskap – en torsdagskväll i månaden. Dörrarna öppnas kl 18.30.

15 maj Kl. 18.15. Föreningens auktion i KMK:s lokaler, Slottsbacken 6.

Kl. 16.30 - 18.00 visning på samma adress.

Auktionskatalog i SNT nr 3 • 97.

Om ej annat anges hålls mötena kl 18.30 på Banérgatan 17 nb. Tag buss nr 44 eller 54 eller T-bana till Karlaplan.

SNFs kansli

Besökstid 10.30-13.00 onsdag och torsdag.

Stängt: Midsommar – 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Kungl. Myntkabinettet

öppnar för allmänheten den 12 juni.

Vidare information på sista sidan! Invigning sker den 11 juni.

Redaktionen önskar läsarna en fin sommar!

Besök gärna Kungl. Myntkabinettet.

*Ni kan också nå Svenska Numismatiska Föreningen på Internet,
hemsida: <http://www.users.wineasy.se/snf/>*

Innehåll SNT 4 • 97

Sid

Plåtmynt från snapphanarnas tid	84
Jennings och Forsmarkspolletterna	89
Numismatisk heraldik	92
Ättiofem kopparmynt till varje svensk	93
Fem klassiska typer av Ulrika Eleonoras kopparmynt	94
Spärvagnspollett av silver	96
Tenntupp och stjärna i växel	96
FB & Komet – polletter med okänd avsändare	97
Fabrikören Soldins enskilda museum	97
Frågespalten	98
Kongress	98
Pressklipp	98
Ny medalj. Ett 100-årsjubileum	98
Nytt om böcker – recensioner	100
Ny sedel	101
Auktioner & Mässor	102
Kungl. Myntkabinettet öppnar	104

Omslag

Kungl. Myntkabinettets nya museum på Slottsbacken 6 i Gamla stan. Utställningarna visas på tre plan i den mittersta delen av byggnaden samt i flygeln till vänster på bilden. Entré från gården. Foto Jan Eve Olsson. Information om utställningarna, museets öppettider, restaurang och butik finns på sid 104.

Plåtmynt från snapphanarnas tid

Av Inger Hammarberg

Tio pojkar i Älmhults IF:s fotbollslag med ledare och föräldrar planterade trädplanter den 14 maj 1996 vid Froafälle nära Älmhult i Stenbrohults socken i Småland. När en av föräldrarna, möbelsnickaren Lars-Erik Nilsson, satte ned spaden i den sankta jorden slog han i något hårt – ett plåtmynt. Han fann tio plåtmynt av valören 2 daler silvermynt liggande tätt på varandra i en enda stapel 5-10 cm under jordytan. Det fanns inga rester av förvaringskärl eller dylikt. Kanske sänktes plåtarna ned i vatten. Lars-Erik Nilsson trodde genast att de funna plåtmynten kom ifrån Karl XI:s krigskassa, som skifrades under fälttåget mot danskarna 1676.

De flesta plåtarna är i mycket gott skick. Ett plåtmynt, som troligen präglats 1675, har förmodligen legat överst och är ganska korroderat, de övriga är mest korroderade i kanterna. Ett plåtmynt är präglat 1674, sex år 1675, och två år 1676 för Karl XI i Avesta.

Danmark och Nederländerna förklarade Sverige krig

Vid freden i Roskilde 1658 lades Skåne, Halland och Blekinge under Sverige. Danskarna gick miste om öresundstullen och en viktig marknad. Brandenburg besegrade Sverige 1675. Danske kungen såg sin chans till återerövring av landskapen. Danskarna besegrade med stöd av Nederländerna Sverige i ett sjöslag 1 juni 1676 utanför södra Öland. Regalskeppet Kronan exploderade och sjönk. Kung Kristian V landsteg 29 juni 1676 med 14-15 000 soldater mellan Råå och Helsingborg. Den danske kungen utfärdade en proklamation som lästes upp i de skånska kyrkorna. Skåningarna uppmanades gripa till vapen mot svenskarna. Kristian V:s vädjan hörsammades och snapphanekriget blossade upp för fullt.

Den unge svenske kungen Karl XI, som i sin skånska armé hade 5-6 000 dåligt beväpnade soldater, drog sig med sin här tillbaka till Karlshamn i Blekinge.

Den svenska krigskassan

Den svenska krigskassan, kungens stora tält med flera persedlar och en

del ammunition anlände till Loshult på kvällen den 20 juli 1676 på sin väg från Stockholm till det svenska lägret. Krigskassan hade körts norrifrån på den stora landsvägen till Loshult av småländska bönder med två tunnor plåtmynt på varje lass. Tunnnorna med plåtar hade lossats och ställts mot en gårdsgård på ängen "Jonsa lycka" nära kyrkan. Krigskassan bevakades av sju musketerare under ledning av kapten Gustav Liljeström och av den ditkommenderade allmogen från Stenbrohults och Virestads socknar i Småland. En nämndeman, Joen i Linnerås, berättade vid rannsakingen 1684 att han hört att det på Loshulta backar fanns 14 tjog (280) penningtunnor. Det blir 28 000 daler sm.

Plåtarna var nedpackade i tunnor om 100 daler sm per tunna. Två tunnor med inalles 272 kg (2 skeppund) plåtmynt fraktades på varje vagn. Tunnor fraktades ofta på så kallade långkärror, en tvåhjulig vagn dragen av en häst.

Det var svårt att frakta tunga vagnar på dåtidens vägar. Dessa slingrade sig fram följande grusåsar och andra lämpliga naturtyper i terrängen. Linné reste söderut år 1749 och ger följande beskrivning i sin *Skånska resa år 1749* av vägen mellan Stenbrohult och Loshult: "Getarygarne kallas av resande de många åsar, som här skilja Småland ifrån Skåne. Av dessa hade vi först Råshulta ås, på vilken landsvägen gick 1/2 kvart långt".

Plåtmyntsprägling

Varför hade Karl XI en så otymlig fältkassa? Sverige led brist på silver. Älvsborgs lösen hade betalats under 1570-talet och dessutom återigen 1613-19 till danskarna. Det var för svenskarna mycket kännbart. År 1624 började utgivningen av kopparmynt. Sverige var världens största kopparproducent. När världsmarknadspriset var högt skulle koppar säljas utomlands. År 1644 började tillverkningen av de stora plåtmynten i koppar. Världens största mynt – 10 daler sm – präglades detta och nästa år. De flesta plåtmynt som utgavs därefter var på 1 respektive 2 daler sm men några på 4 och 8. I rannsaktionsprotokollet kallades 1 daler sm för en enkel plåt och 2 daler sm en

dubbel plåt, men vid den här tiden började man övergå till att kalla 2 daler sm för en plåt. Enligt Magalotti var också krigsbytet från Tyskland förtärt, eftersom det behövts "pengar för att bekosta de ungas resor, modets fordringar och all den lyx, som här blivit införd genom drottning Kristinas slöseri".

Under krigsåren var präglingen av plåtmynt hög. De flesta plåtmynten i Karl XI:s krigskassa var troligen präglade efter myntordningen år 1674. Vikten på en daler sm sänktes då till 1,360 kg. Utmyntningsgrunden var 100 daler sm, 136 kg, per skeppund. Åren 1674-76 präglades 1 och 2 daler sm i Avesta. Övrig prägling var under dessa år ringa.

Danska soldater

Loshult låg i Snapphanebygden. Göingarna insåg läget. Sex bönder från Osby och Hästveda socknar begav sig till Landskronatrakten, där den danska belägringsarmén befann sig. De lyckades övertala femton soldater – en kvartersmästare, en korpral, en trumpetare samt tolv ryttare – att följa med och leda ett anfall på foran. Minst 150 bönder och annat folk uppbådades genom omkring-sända sedlar (budkavlar).

Nämndemannen Håkan Håkansson i Glimåkra socken vittnade för rannsaktionskommissionen som tillsattes 1684, att två sedlar utan underskrift skickats runt, befallande att de skulle samlas vid Marklunda eller Højnarums bro. Kommissionen tyckte de varit mycket nyfikna som lytt två "Aprille-sedlar". Den första samlingsplatsen där de danska soldaterna mötte de uppbådade var Broby, därefter Højnarums bro, Marklunda och sist Drivebro. De red mot Loshult följda av ridande bönder och sist marscherade de övriga uppbådade fyra i bredd, beväpnade med gevär, käppar eller vad de i en hast fått tag på. Kvinnor och barn följde de gående. Med ett posthorn red postbondsonen Tufve Jönsson i Marklunda före för att sondera. Om han träffade på svenskarna skulle han säga att han red med posten. Först i Loshult fick bönderna reda på vad saken gällde och de lovades fribyte av plåtarna. En del blev tveksamma och vände om, men de flesta stannade och deltog i aktionen.

1. Tio plåtmynt av valören 2 daler sm präglade för Karl XI i Avesta 1674-76. Fyndet gjordes i Froafälle nära Älmhult i Stenbrohults socken, Småland, i maj 1996. Foto: G. Hildebrand.

Oro i det svenska lägret

Anders Olsson var född i Småland men bosatt i Loshult. Söndagen den 22 juli 1676 besökte han kaptenen och berättade om förräderiet som var på färde.

Kaptenen beställde genast fram alla vagnar som kunde uppbringas i Osby och Loshults socknar. Dagen efter kördes dessa iväg lastade med plåtmynt till Växjö. Kapten Lillieström mottog senare 13 lass och en kärra med 27 tunnor à 100 daler sm i Växjö, som skånska bönder skjutsat.

På måndagen beordrade länsmanen Lars Ingemarsson den församlade småländska allmogen att köra tunnorna över gränsen. En del tunnor skulle slås sönder och hästar klövjas med 50 daler sm i säckar. Säckarna skulle kastas ned över gränsen vid Älmhult och sedan skulle bönderna komma tillbaka för att hämta mer. Plåtmynten i Loshult började föras upp till Älmhult i Småland, en halv mil bort, så mycket man förmådde. Därmed var dessa räddade undan de danska soldaterna.

En timme före attacken togs 28 tunnor, med 50 dubbla plåtar i var tunna, från Loshult på kapten Lillieströms befallning och under led-

ning av länsman Pehr Johansson från Göteryds socken. Tunnorna fraktades på 28 kärror av uppåt femtio småländska sockenbor från Göteryds socken. Tunnorna med inalles 2 800 daler sm mottogs av kaptenen själv i Eteryda.

På tisdagen dök plötsligt några ryttare upp. Allt folk skingrade sig. Man trodde det var fienden, men det var svenska soldater som kom som förstärkning från öster. Kort efteråt anföll fienden.

Kuppen i Loshult

Det danska partiet och deras ridande följeslagare anföll vid ankomsten till Loshult "meraftonen" (vid sjutiden på kvällen) den 24 juli 1676. Nio svenska soldater och bondvakter dödades och dessutom togs en del till fånga. Kapten Lillieström retirerade över den gamla gränsen. Jöns Håkansson i Loshult skar ridande av kaptenens kappsäck, som lär ha innehållit silvermynt. Kaptenen hade haft sitt kvarter i Loshult hos prästnæxbonden. Där förvarades ett svart trint skrin, i vilket det skulle finnas silvermynt. När kaptenens saker kördes bort togs skrinet av de danska ryttarna och de s.k. gråhänderna i

Glimåkra socken. Efter danskarnas ankomst fördes endast två eller tre lass penningar från Loshult.

När svenskarna flytt från Loshult högg danskar och skåningar sönder alla tunnor (det skall ha varit många tunnor) och rövade av penningarna, ammunitionen samt av tältet efter vars och ens förmåga. Olof i Gråshult och trumpetaren delade ut plåtar ur sönderslagna tunnor. Kungens tält skars sönder och delades. Enligt en uppgift tog de danska soldaterna fyra vagnar med penningar samt en femte vagn, på vilken stod en kista med en del av tältet. Enligt Per Björnsson i Västra Genastorp tog de med sig tre, fyra vagnar. På en vagn sågs tältet, på en annan en stor kista och på de övriga fanns plåtar i säckar. I Marklunda skiljdes det danska partiet från ledsagarna och reste vidare längs vägen över Hästveda. Men den danske trumpetaren följde med tillbaka åt Loshult igen och även mot ett hinder på vägen mot Älmhult. Han tog troligen mer av bytet. Resten av krigskassan spreds ut i småposter över trakten. Många hade lång väg hem och plåtarna var tunga. Beväpning med en käpp hade uppbadade

2. Plåtmynt av valören 2 daler sm präglat i Avesta 1676. Vikten skulle enligt myntförordningen 1674 vara 2,720 kg. Foto: B. Lundberg.

Nils Johnsson mött krigsfolket i Marklunda. I Loshult hittade han tre dubbla plåtar, som låg instuckna i en gårdsgård i en ängslycka. Han svepte in dem i sin tröja och gick hem.

Jöns Haraldsson, som varit skjutsrättare i Lönsboda och Örkeneds socknar, kom med skjutshästar till transporten av Kungl. Maj:ts penningar och tält dagen före kuppen. Socknarna blev av med åtta skjutshästar i Loshult.

Måns Månsson i Hästveda socken följde med det danska partiet till Loshult och köpte under vägen ett gevär. I Loshult tog han fyra plåtar samt med våld en häst, god för fyra daler sm, från en svensk bonde. Han anklagades så småningom också för att ha tagit ett penningklöv, men det nekade han till. Bengt Haraldsson, Loshults socken, fick fyra dubbla plåtar av en dräng i Broby socken som hade tagit fler plåtar än han förmådde bära. Drängen, som tjänade hos Niclas i Bonnarp, rövade tjuo dubbla plåtar som han tog med till husbondens hus. Dessutom gömde han sexton enkla plåtar hos Anders i Denningarum i vars tjänst han kom följande år. Med våld stal han dessutom en häst. Hans husbonde Niclas tog tre dubbla plåtar samt en hop av kungens tält och därtill hörande rep. Vid rannsakingen 1684 ansåg man att husbonden borde hindrat och avrätt sin dräng. Han befanns därför skyldig att ersätta allt som han och drängen rövade och plundrat.

Lars Niclasson klövjade sin häst med en så tung last av plåtar att när den kom till Broby uthärdade den inte längre utan la sig ned. Gårdsman Måns Olofsson följde med partiet och fick två enkla plåtar av Höfved Nilsson i Askustorp och Nils Olofsson i Gerastorp, som mötte honom i Loshult och hade plåtar i två bördor på en häst. De senare hade med våld tagit en häst av en svensk bonde och fick i rannsakingen 1684 vardera svara för halva klövdret, 30 daler sm, samt halvparten av den rövade hästen.

Per Jönsson hittade en enkel plåt på Marklunda gata. Men Måns Håkansson och hans hustru, som då var piga, påstods ha tagit hela 1 400 plåtar. Enligt andra uppgifter tog de tjuo penningtunnor.

"Russlandet" (rasslandet) med plåtar i Älmhult

De danska soldaterna kom inte till Älmhult. Träd hade fällts över vägen och vagnar hade dessutom ställts tvärs över vägen. Förbi denna barrikad vågade sig inte de danska soldaterna. Utefter vägen stod många penningtunnor. De danska soldaterna drog bort och ingen fara hotade. Då började smålänningarna "svärma" (uttryck i rannsaktionsprotokollet) kring plåtarna och stjåla dem. När länsmannen kom hade de skrämt honom med att ropa: "Nu kommer det danska partiet".

Skjutskarlar från Vislanda socken i Småland, som skulle köra penningar från Älmhult, skrämdes med att fienden var på väg. De reste därför tillbaka trots att ingen fara hotade. Även göingebönder, bl.a. ovan nämnda Måns och Jöns Håkansson och deras far Håkan, fanns med bland dem som russlade med penningar i Älmhult och rövade plåtar på backen där så länge det fanns någon plåt kvar. Nätter och dagar körde de plåtar först från Loshult och sedan från Älmhult hem till sitt.

Dagen efter Loshultskuppen stod i Slätthulta hage vid vägen mellan Älmhult och Loshult fyra tunnor plåtmynt. Tunnorna slogs sönder och bytet delades. Förutom dessa tunnor stod ytterligare fem tunnor i hagen. Dessa tunnor transporterades troligen hem till Jöns Håkansson i Loshult, eftersom Bengt i Möcklanäs menade att även om Skåne blev danskt igen, "så kan man dem fuller ändå få dem igen". Jeppe Tygesson mötte Jöns sex dagar efter kuppen i Loshult. Jöns kom ridande med ett klöv och hade dessutom fyra plåtar i knät. Jeppe fick en dubbelplåt.

Håkan Ingemarsson, Strängarås i Stenbrohults socken, blev tillfångatagen i Loshult. När han blev frisläppt begav han sig hemåt. Han berättade att fyra gånger mer av kungens penningar kommit till Älmhult än vad som blivit kvar i Loshult eller blivit stående på vägen däremellan. Det enda han sett vara kvar i Loshult strax innan de danska soldaterna kom var kungens tält, två plåt-tunnor samt en hög musköter. Då han kom till Älmhult dagen efter anfallet i Loshult var en hop smålänningar i färd med att slå sönder tunnor och att ta penningar. När han protesterade bad de honom gå bort till ölsån (stort runt kärl med öl) som stod i backen utanför gästgiveriet i Älmhult och inte bekymra sig för penningarna.

En del tunnor med plåtmynt lades ned i bäcker. Kaptenens skrivare befallde Håkan Ingemarsson att gömma två tunnor i Älmhulta kvarnabäck. Germund Pehrsson, Stenbrohults socken, vält ned en penningtunna i sjön Möckeln i viken vid deras humlegård. När det blev pålyst att den skulle levereras till Växjö var den försvunnen. Han skall dessutom ha tagit ytterligare en tunna och var alltså skyldig att leverera 200 daler sm. Lars Jönsson, Klökskult, Pjätteryds socken, fann två till tre penningtunnor i Möckeln vid Höölandet, då han en natt ljustrade där.

Skogvaktaren Jöns i Taxås hade

varit mycket trött när länsmannen träffade honom inte långt från Älmhult. Länsmannen hade låtit honom rida med därifrån. Dagen därpå var han åter i Älmhult och fanns kvar tills yttersta plåten var tagen. En Joen Jönsson i Älmhult hittade fem dubbla plåtar som låg på en åkerren. Han bar dem till sin mor som bodde i Loshults socken. Drängen och salpetersjudaren Anders Svensson i Stenbrohults socken var fattig vid tiden för kuppen men blev i all hast rik. Hans rikedom, påstår en del, kom av plåtarna i Älmhult.

De första åtgärderna

Den danske kungen hade i en kungörelse förbjudit alla privata plundringar. Loshultskuppen stod den danske trumpetaren dyrt. Han blev avrättad vid återkomsten till det danska lägret, anklagad för röveri. Den svenske kungen gick mildare fram. Han vidtog genast åtgärder för att återfå så mycket som möjligt av krigskassan. Han lyckades återfå en del genom sina befallningsmän. I Skåne bekände de inblandade att de tagit 842 daler sm, vilket ansågs vara endast en liten del av den kvantitet de stulit. Denna uppgift kommer troligen från det förhör som häradsövdingen Johan Anckar höll 1676.

För att förhindra att danskarna fick fatt i penningarna i Älmhult beordrade länsmannen åtskilliga sockenbor att ta av dessa för att sedan leverera dem åter till honom. Nils i Garphyttan i Virestads socken satt i klocktornet i Loshult så länge svärmen svärmade och smög sedan ifrån danskarna. I Älmhult tog han hand om sex dubbla plåtar, som han levererade till länsmannen. Pehr Jönsson tog hand om 40 daler sm, Bengt Westesson 60 daler sm. Bengt Westesson tog dessutom 176 daler sm och Anders Andersson tog 30 daler sm som de levererade till Bengt i Möcklanäs. Den senare överlämnade plåtmynten till länsmannen, utom 10 daler sm. Bengt i Möcklanäs tog dessutom två tunnor som ingen registrerade. Den ovannämnde Håkan Ingemarsson gav 354 daler sm till länsmannen. Det berättades att han hade tagit många plåtar i Älmhult och "svingat sig uti den plåtmarknaden som en karl". De som hade hästar, vagnar och ökesäckar (kunde användas både vid klövning av en häst eller att läggas på en vagn) hade tagit de största posterna.

Konan Sidsla, som tagit 28 daler av kronans medel, återlämnade 26 daler. Sedan länsmannen slagit hen-

ne fick han ytterligare två daler. Sonen till Joen Jönssons i Idhult hade kommit skuttande med en säck med sex dubbla plåtar. Han ville inte lämna ifrån sig säcken förrän länsmannen givit honom ett slag med bössan över ryggen.

I Froafälle i Stenbrohult socken bodde Måns Tykesson och Anders Jönsson, de tog hand om 78 daler sm respektive 38 daler sm som återlämnades till länsmannen 1676.

Totalt 10941 daler sm räddades eller återinsamlades 1676. Av dessa användes 493 daler sm och 24 öre till truppernas förplägnad, 460 daler sm gick åt för inköp av humle till skeppsflottans nytta. Landshövding Lilliekrona fick 2518 daler sm och 8 öre i reda medel, som han redovisade med kvittobrev.

Rannsakingen och protokollet

Först efter freden med danskarna år 1679 kunde kungen utforska vart merparten av pengarna tagit vägen. 1684 tillsatte Karl XI en rannsaktionskommission ledd av auditör Johan Bergqvist och som övriga medlemmar ingick inspektorn och häradsövdingen i Göinge Johan Anckar, drabanten Anders Löfberg, kronans länsman Lars Ingemarsson, nämndemännen Sven Svensson i Kulhult och Knut Oredsson i Feleberga. På rannsaktionsprotokollets första sida står: "En underdånig rannsaking om det som vid inquisition är förlopit, vilken hållen är efter Hans Kungl. Maj:ts allerdånigaste befallning både i Skåne och Småland, med några socknar därsammansstädes belägna, beträffande den stora penningssumma uti plåtar, Kungl. Maj:ts tält, någon ammunition som i begynnelsen av ofredstiden i Loshult och Älmhult plundrades och borttogos, vilken rannsaking till Högbemälte Hans Kungl. Maj:ts vidare allernådigaste gottfinnande underdånigst remitteras." Bönderna ropades upp efter jordeboken.

De sex initiativtagarna till kuppen kunde inte höras. Per Christiansson hade före rannsakingen försvunnit upp i Småland och Sven Nilsson var sjuk och de övriga hade dött eller flyttat till Danmark. Skåningarna sade i förhören att de blivit hotade med att bli nedskjutna och gården nedbränd, om de inte deltog i överfallet. En del av de gamla snapphanarna hade begärt och fått "pardonsbrev", som de nu hänvisade till. Många av dem som deltog i Loshult och Älmhult hade dött eller flyttat.

3. Miltstämpel på ett plåtmynt präglat i Avesta 1674-76. Foto: J. E. Olsson.

4. Exempel på en av de fyra hörnstämpelarna på ett plåtmynt präglat i Avesta 1675. Foto: B. Lundberg.

Kontakterna mellan dessa socknar tycktes goda, åtskilliga flyttlass hade gått däremellan. Jöns Håkansson i Loshult hade, såsom många andra, flytt till Danmark.

Nils Nilsson Smed, Osby socken, sade att om han överbevisades med att ha tagit en plåt i Loshult, då skulle han utan nåd läggas på stegel och hjul. Han tvingades ändå bekänna, att trumpetaren givit honom åtta daler sm av de plundrade penningarna i Loshult. Gästgivaren i Älmhult, Joen Jönsson, tvingades bekänna att han tagit sju tjog daler på fyra när, alltså 136 daler sm. Gästgivaren hade också tagit ett skrin, i vilket det låg en hop linkläder, en sten och ett gehäng med beslag. Av detta byte behöll han en skraddarsax och skrinet. Hans hustru, som vid kuppen var en fattig piga i Loshult, hade tagit tre dubbla plåtar. Det ryktades att han hade tvingats ta henne till hustru. Hon hade hotat med att annars angiva honom för stöld av plåtar. Bengt i Häradsbäck ville med ett papper bevisa att han levererat 107 daler i penningar, en häst samt sängdynor till landshövdingen Hr Lilliekrona. Men det ansågs att han av penningarna endast hade levererat 70 daler.

I rannsaktionsprotokollet samt i

Plåtfynd i södra Sverige med slutmynt 1674-76

Nr	Fyndort	Antal plåtar	Daler	Slutår	Fyndår
SMÅLAND					
1*	Stenbrohult sn, Froafälle	10	20	1676	1996
2*	Virestad sn, Almås	15	30	1675	1872
3*	Virestad sn, Gölshult	6	6	1676	1890-tal, 1903
4*	Virestad sn, Virkenhult	4	5	1676	1858
SKÅNE					
5	Båstad	4	4	1675	1921
6*	Loshult sn, Höghult	18	18	1676	1868
7*	Loshult sn, Gnubbefälle?	1	1	167(4-9)	ca 1940
8	Munka-Ljungby sn, Heagården	7	8	1676	1874
9*	Osby sn, Målshult	4	8	1675	1870
10	Rya sn, Ekett	1	2	1675	1872
11	Örkelljunga sn, Östra Tockarp	1	2	1674	1883
12	Kristianstad, J.H. Dahlsgratan	1	2	1674	?
HALLAND					
13	Halmstad	88 ¹	159	1676	1851
ÖLAND					
14	N. Möckleby sn, Bengtstorp	1 ²	1	1676	1879
15	Ventlinge sn, Gamlegårde	4	8	1676	ca 1930
16	Ventlinge sn, Gamlegårde	1	2	1670-tal	1959?
17	Källa sn, Högnäs	1	1	1676	1973
18	"Öster om Öland"	2	3	1674/6	?

*Socknar där de boende rannsakades 1684. ¹Totalt 2700 mynt. ²Totalt 89 mynt.

Sjöslaget vid Öland år 1676, slaget vid Halmstad 1676 och återerövringen av Kristianstad 1678 är andra tillfällen då man kan ha gömt undan plåtar i södra Sverige under 1670-talet.

protokollen från förhören som föregick rannsakingen finns många uppgifter om händelserna i Loshult och Älmhult. Protokollen omfattar 150 sidor, varav 27 om Stenbrohults socken. Protokollen och de inledande förhören finns tryckta i *Vigo Edvardssons bok Loshultskuppen 1676*. I Skåne förhöordes de boende gård efter gård i Osby, Loshults och Hästveda socknar, förutom folk från Emmislöv, Glimåkra och Örkeneds socknar. I Småland förhöordes de boende i Stenbrohults, Virestads och Agunnaryds socknar och dessutom många i Pjätteryds socken. På sida efter sida redovisades uppgifter om och vad var och en tagit och om det hade återlämnats 1676.

Endast plåtmynt i valörena en och två daler finns nämnda i protokollen. Antalet plåtar som var och en tagit är högre i Småland än i Skåne. I Östra Genastorp, Skåne, förhöordes fem personer. De erkände sitt de tagit mellan en och sju daler sm, totalt 15 daler sm. I Slätthult, Stenbrohults socken, förhöordes sex personer som erkände stöld av mellan 3 och 72 daler sm, totalt 173 daler sm. Den

som endast tog tre daler sägs ha varit lat. Det ryktades dock att han tog fler plåtar. Dessutom skulle han återlämna 2 daler som hans far tog.

En del personer omtalas gång på gång i protokollen. Till dessa hör Håkan Ingemarsson i Strängarås, som i protokollen så redigt berättade om allt han själv sett och rättskaffens gjort. Om samme Håkan berättades vid förhören med Virestads socken att han "var fuller och oförnuftig och togs i arrest".

Kommissionen ansåg att om kapten Lillieström stannat i Älmhult, dit fienden aldrig vågade sig, så hade alla tunnor räddats undan smålänningarnas "russlande" med plåtarna, och om inte smålänningarna hade börjat slå sönder penningtunnorna i Älmhult hade säkert varje plåt och tunna kommit åter till kungens kassa. Smålänningarna skulle i Älmhult ha lämnat penningarna till länsmanen Lars Ingemarsson eller också fått det uppskrivet som en privat deposition. De skulle inte ha burit bort penningarna i hemlighet om nätterna och gömt dem i backar, buskar, skogar och sjöar.

Straffen

Rannsakingshandlingarna lämnades till kungen. Han benådade alla som gjort sig skyldiga till högmålsbrott på villkor att bönderna betalade tillbaka de plåtar som protokollet fastslagit att de tagit. Indrivningen anförtröddes åt drabanten Anders Löfberg, som gick hårt fram. Enligt böndernas klagomål lade han beslag på både spannmål och boskap. Indrivningen blev ändå besvärlig, eftersom många flyttat och dött. Riksrådet diskuterade Loshultskuppen våren 1685. Auditören Bergqvist berättade att bönderna levererat tillbaka 7 000 daler av de 30 000 daler som de rövat i Loshult.

De tio plåtmynten inlöstes i oktober 1996 av Kungl. Myntkabinettet i Stockholm.

Källor och litteratur

Blom, K.A. o. Moen, J., *Snapphaneboken*. Trelleborg (1987).

Edvardsson V., *Loshultskuppen 1676*. Hässelholm 1960.

Linné, C., *Carl Linnæus Skånska resa år 1749*. Stockholm 1977.

Linné, C., *Carl Linnæus Öländska och Gotländska resa 1741*. Stockholm 1977.

Magalotti, L., *Sverige under år 1674*. Facsimilupplaga. Uddevalla 1986.

Samuelsson, E., *Stockholms åkare genom tiderna*. Stockholm 1953.

Tingström, B., *Sveriges Plåtmynt 1644-1776*. Uppsala 1984.

Tingström, B., *Plate Money*. Stockholm 1986.

Tingström, B., *Stormaktstidens penningväsen. Myntningen i Sverige 995-1995*. Stockholm 1995.

Åberg A., *I snapphanebygd*. Uddevalla 1975.

Åberg A., *Kampen om Skåne under försvenskningstiden*. Stockholm 1995. □

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel och fax 046-14 43 69

Jennings och Forsmarkspolletterna

Av Dan Carlberg

Vid mitten av nittiotalet är frågan om avveckling av kärnkraften åter aktualiserad. Den spelar stundtals en viktig roll i vitala politiska avgöranden, t ex i mindre partiers samverkan med och relationer till regeringspartiet. Frågans lösning berör bl a Forsmark i Uppland, där kärnkraftverkets existens utgör ett modernt exempel på ortens långvariga centrala roll som industriort.

Förutom som kärnkraftsort är Forsmark mest känt som bruksort under 1700-talet. Forsmark är bara ett av talrika uppländska bruk, bland vilka andra kan nämnas t ex Lövsta, Gimo, Östhammar, Österby. Det var i allt väsentligt den berömda järnmalmen från Dannemora, beläget sydväst om Forsmark, som skapade förutsättningarna för den kraftiga expansionen av framgångsrika bruk i Uppland.

Från kronobruk till privat egendom

Under 1500-talet, då Forsmark var kronobruk, blev bruket det första objektet i en serie av nysatsningar på effektivare utnyttjande av Dannemora bergslags resurser. Kronan investerade åtskilligt i projektet, men resultatet blev inte särskilt lysande. Emellertid blev marken berett för privata entreprenörer. Liksom i så många andra motsvarande fall, då som idag, blev deras engagemang avsevärt mera lyckat. I början av 1600-talet arrenderade kronan ut sina uppländska bruk till såväl svenska adelsmän och nyrika borgare som utländska industrialister.

De utländska industrimännen förde med sig vallonerna. Den fina svenska järnmalmen lämpade sig utmärkt väl för vallonernas kvalitetsprodukter. Snart vann namn som de Besche och de Geer först inflytande och sedermera en ledande ställning inom svensk järnhantering. Medan de Geer lade under sig bl a Lövsta, tillföll vid mitten av 1600-talet Forsmark definitivt släkten de Besche. Under detta århundrade kom bruket att genomgå en ökad specialisering beträffande sina produkter. Kanske mest betydande var tillverkningen av kulor. Intressant är att trettioåriga kriget i det globala sammanhanget, men väl även Gustav II Adolfs tidiga dynamiska utrikespolitik mera regionalt, skapade en gynnsam konjunktur

för vapenfabrikanterna. Då Sverige mognat som stormakt, och det konfliktfyllda 1600-talet tillfälligt samlade krafterna efter freden i Osna-brück 1648, kunde man förvänta sig minskad efterfrågan på det svenska järnet, men då övertog det ökande engelska behovet av goda jämplukter krigets efterfrågeskapande roll.

För de Besches del ändades de goda tiderna abrupt 1719. Under rys-sarnas härjningar av den uppländska kustremsan, just som det svenska stormaktsväldet stod inför sitt totala sammanbrott, brändes hela deras anläggning. För ägarfamiljen var det ett hårt slag. Ungefär samtidigt brann dessutom familjens hus i Stockholm ner. de Besche hade inte resurser att göra Forsmark konkurrenskraftigt igen. 1738 övertogs bruket av släkten de Geer. Familjen de Geer hade goda erfarenheter av svensk järnhantering och inledde därför ett massivt investeringsprogram. Så mycket hade en ung de Geer, Antonie de Geer, satsat, att allt till sist gick över styr, och 1752 tvingades han överlämna Forsmark till sin långivare.

Under framgångsrikt handelshus

Vid denna tid hade i Sverige framväxt en "adel" av icke officiell karaktär, den sk skeppsbroadeln. Skeppsbroadelen var bosatt i de gamla eller nybyggda patricierbo-ningarna på Skeppsbron i Stockholm, härav benämningen, och bestod i huvudsak av förmögna borgare, vilka i kraft av sina betydande materiella resurser i praktiken levde som den välmående högadeln. Här, och på andra håll i det som idag benämns Gamla Stan, återfanns t ex grosshandlare, bruksägare, redare och bankirer med namn som Plomgren, Grill, Tottie, Arfwedson, Lefebure, Bedoire och Finlay. Här i staden residerade även en John Jennings.

Det var John Jennings fader, Frans Jennings, som hade lånat de Geer pengar till investeringarna i Forsmark. Han var född på Irland 1692. 1719 kom han till Sverige och började importera livsförmödenheter från sina gamla hemtrakter, vilka lätt fann avsättning i det sedan två decennier svårt krigshärjade Sverige. Frans Jennings gifte sig med en

dotter till köpmannen Jean Bedoire. Femtio år gammal erhöll han adelskap, även det ett viktigt steg för fortsatt ekonomisk expansion. Som framgår ovan var han snart så förmögen, att han kunde ställa riskkapital till andras förfogande. Vid tidpunkten för de Geers fallissemang hade Jennings sedan tre år arbetat tillsammans med Robert Finlay som firma Jennings och Finlay.

1754 dog Frans Jennings och sonen John Jennings, född 1729, övertog hans plats som ledare för firman. Jennings och Finlay kom att intressera sig mycket för Forsmark och dess utveckling. Även andra stora handelshus ingrep aktivt i järnhanteringen vid denna tid och övertog tidigare familjägda bruk. De komplicerade privilegiesystemen satte hämmande gränser för produktionsmängden vid respektive bruk och därför blev enda möjligheten för handelshusen att expandera på den gynnsamma järnmarknaden att köpa flera bruk. Överoptimism och investeringar baserade på lån orsakade emellertid snart problem. 1762 upplöstes firma Jennings och Finlay. Forsmark övertogs helt av Jennings och Gimo, vilket införlivats i brukskomplexet något efter Forsmark, tillföll Finlay.

Utveckling och konsolidering under John Jennings

Av de båda delägarna i firman var John Jennings den praktiskt lagde, tillika specialiserad på bruksdelen av rörelsen. Han var därför väl rustad för övertagandet av Forsmark. Han

Prenumerera på
årsset och jubileumsmynt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.

Även utgåvor från hela världen.
Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

1.

2.

3.

4.

Foto: Gunnel Jansson, 1986.

genomförde omfattande rationaliseringsprogram och lyckades sänka kostnaderna avsevärt. Moderna produktionsmetoder infördes. Utländska metallurger utredde stålets kvalitet, och det befanns vara ypperligt. Genomgående kännetecknades Forsmarks produkter av extraordinär kvalitet, vilket naturligtvis belönades ekonomiskt.

Att järnhanteringen var lönsam vittnar även dagens Forsmark med sin typiska bruksbebyggelse om. 1767 började den magnifika herrgårdssbyggnaden uppföras under ledning av arkitekten på modet, den store Jean Eric Rehn. Ett sådant stort stilat byggnadsprojekt fordrade betydande penningtillgångar, något som inte felade det jenningska imperiet under glansperioden. Inte förrän 1774 kunde herrgården tas i anspråk, men då var John Jennings död sedan några månader, och det var bara änkans som fick njuta detta yttre tecken på framgångarna.

John Jennings betydelse för Forsmark var stor och är rikligt omskriven. Det var han som gav Forsmark den fasta struktur som var förutsättningen för framgångarna. Till skillnad från sin fader kunde han inte hålla sig från politiken, ehuru den ibland kunde få katastrofala följder för mäktig borgare. Jennings var naturligtvis hattpolitiker, tillika en mycket intresserad sådan. Som den betydande affärsman han var, vann han snart rykte om sig även för ett vidlyftigt hushåll. Mot den närmast ofattbara vällevnaden reagerade ofta de mindre bemedlade. Bellman, vilken dock även sympatiserade med hattpartiet, kunde inte ens han avstå från att kommentera det överdådiga levernet och det politiska engagemanget, och om Jennings skrev han följande rader, rader som utmärkt väl illustrerar självhävdebehovet, men även det starka självhävdebehovet, hos de nyrika borgarna vid seklets mitt:

Granna salar, kostlig mat,

Vita bord och silverfat,

Spisa liksom potentater,

Dricka vin och döma stater...

Tappert, tappert, mina herrar, tappert

Polletter – ett led i rationaliseringarna

John Jennings främsta bidrag inom numismatiken är hans beslut om framställning av polletter. För Forsmarks räkning lät han förfärdiga några olika kopparpolletter, vilka även de vittnar om hans känsla för adekvata rationaliseringar och ligger väl i linje med hans övriga förbättringar på Forsmark.

Polletternas attribuering till Jennings och Forsmark, liksom en nägorlunda exakt datering, får betecknas som helt säkra. Det rör sig om Stiernstedts nummer 7 och 8 (Stiernstedts s 61). Den ena (nummer 7, fig 1) gällde för en kanna dricka. I centrum finns John Jennings monogram, fyra J:n ställda i par korsande varandra. Runt monogrammet löper en text: FORSMARCKS. BRUK, i vars början och slut finns en liten ros. Nederst framgår att polletten gällde för en kanna dricka: I KANNA DR. Runt pollettilden löper vad Stiernstedt kallar "en krusad omkrets". Denna dryckespellet är slagen på en åttakantigt platt, eller annorlunda, och kanske mer korrekt uttryckt, en kvadratisk platt med avklippta hörn.

Polletten med nummer 8 hos Stiernstedt (fig 2) har samma monogram, krusade omkrets och brukssangivelse, men av annan valör: I. STOP DR. Den skiljer sig även i det att plattan, liksom stämpeln, i båda fallen är rund. Båda polletterna är ensidiga och präglade på halvtunt kopparbleck. På den opräglade sidan anar man präglingsen som svagt incusum. Polletterna är båda av åttonde storleken på Berchs skala. Då plant-

sen å de åttakantiga varierar något är det i stället diametern på omkretsen som bör vara föremål för mätning. Resultatet blir då en diameter av knappt 32 mm. Vikten för nummer 7 är 5,3 och 5,2 respektive 4,1 g för tre undersökta exemplar och för nummer 8 är den 3,5 samt 2,4 g hos två kontrollerade exemplar. Vikterna varierar således avsevärt mellan olika exemplar av samma valör. Vid polletternas framställning har man uppenbarligen fäst betydligt större avseende vid t ex bilden estetik än plåtens valsning.

Dryckespellet eller skiljemynt?

Polletterna kan på goda grunder dateras till åren 1762-1773. 1762 blev John Jennings ensam ägare till Forsmark. Om även Robert Finlay hade varit delägare i bruket vore enbart det jenningska monogrammet närmast otänkbart. 1773 avled Jennings, varför polletterna måste vara präglade senast detta år. Även en enkel stilstudie, mera "på känn" än vetenskapligt betingad, bekräftar enligt undertecknad ovanstående antagande.

Vid industrianläggningen fanns även, vilket brukligt var, ett värds-hus. Det var vid detta värds-hus som polletterna troligen fungerade som betalningsmedel. För den ena polletten fick man alltså ett stop dricka, för den andra en kanna. Ett stop motsvarande omkring 1,3 liter, en kanna 2,6 liter, varför följaktligen två stop bildade en kanna. Med vår tids referensramar förefaller dryckesmängderna väl tilltagna, men de motsvarade säkert veritabla behov på 1700-talet. Den mat som erbjöds var ofta hårt saltad eller torkad, och den fordrade därför mycket dryck.

Vid mitten av 1760-talet blev bristen på skiljemynt akut, och driftiga entreprenörer lät utge sk valuter för

att i någon mån avhjälpa de kommersiella hinder som bristen på lägre nominaler innebar. I allmänhet utgavs de som smärre sedlar av låg valör, t ex 2 öre silvermynt, vilket ju även var en befintlig myntvalör, folkligt benämnd dubbel slant, men det fanns också högre valörer, t ex fyra eller åtta öre silvermynt. Den privata penningutgivningen sågs inte med blida ögon av statsmakterna, vilkas privilegier handelsmännen trädde förmär. Hösten 1766 utgick förbud mot valuternas utgivande.¹

Valuterna utgavs inte enbart som sedlar, utan även i präglad form. Ett exempel på sådana, ehuru nödortfött maskerade, var de valuter om tre respektive sex öre KM som utgavs av Stora Kopparberg under namn av polletter. De underlättade kommersen och fick snart spridning även utanför själva industrien i Dalarna. Sex och tre öre kopparmynt motsvarade två respektive ett öre silvermynt, varför de alltså fyllde ett reellt behov orsakat av alltför fåtaliga exemplar av ett redan existerande mynt.²

På samma vis som man betraktar Kopparbergets polletter, alltså som ett slags myntsstitut, skulle man kunna föreställa sig de av Jennings utgivna polletterna. De har samma värdeproportioner som ett respektive två öre silvermynt, d v s ett till två. Dessutom är den högre valören, kannan, vilken alltså skulle kunna motsvara två öre silvermynt, såväl tyngre men framförallt större, än den lägre, stopet eller översatt till myntvalör ett öre silvermynt. Sålunda kunde även dåtidens analfabeter med lätthet skilja de båda valörerna åt. Kanske försökte Jennings kringgå 1766 års förbud mot myntsstituten genom valörbeteckning "in natura". Om man antar, att John Jennings försökte underlätta de ekonomiska transaktionerna vid bruket medelst lågvalörer utgivna under namn av polletter, finner man honom vara en mycket driven bruksinnehavare, ehuru redan det mera begränsade exemplet med pollettsystemets införande på värds-huset bär vittne om ovanligt nytänkande.

Rara varianter

Utöver de båda ovan redovisade huvudtyperna finns även ett par varianter (Strokirk s 16, nr 13,14), uppkomna genom sammanblandning mellan de båda stamparna och de för respektive stamp avsedda plantsarna. Sålunda förekommer det ocktagonala polletter med valörbeteckningen

stop (Strokirk nr 14, fig 3) och cirkulära med beteckningen kannan (Strokirk nr 13, fig 4). Dessa hybrider torde vara mycket sällsynta. Stiernstedt var inte bekant med någon sådan när hans första pollettbeskrivning utkom 1872. Ej heller hans andra, tilläggande, beskrivning från 1877 röjer någon kännedom om dem. Tretton år senare bekantgörs emellertid de båda hybriderna av Stiernstedts efterföljare, kanslirådet Strokirk. Den förra kände han i två eller tre exemplar, den senare endast i det exemplar han förvarade i sin egen, omfattande samling. Strokirks exemplar var inte präglad i koppar, utan i bly.

Inte heller de ordinarie, icke felpräglade, polletterna är särskilt vanliga. Den åttakantiga uppskattades av Stiernstedt till 7-10 exemplar, den runda till 10-15. Kanske är något flera kända idag, men Stiernstedts och Strokirks uppgifter bör hållas för någorlunda korrekta. En motsvarande inventering av beståndet borde kunna genomföras betydligt enklare och säkrare idag än för hundra år sedan, åtminstone om man betänker dagens kommunikatoriska försprång. Frågan är väl närmast om det idag finns entusiaster av Stiernstedts och Strokirks klass.

Helt avslutningsvis vill jag tacka Jan-Olof Björk, Växjö, som bistått med utlåning av fotomaterial.

Litteratur

Forsmark och vallonjärnet (red av J Norrby, M Nisser och W Ekman), Christer Persson Tryckeri AB 1987.

Höberg, S: *Järnhantering och bruksmiljö* (uppsats i Den svenska historien, del 9), Ljungföretagen 1983.

Isaksson, O: *Vallonbruk i Uppland*, 1995.

Kongl Maj:ts Nådige Förbud Emot The så kallade Valuter samt Koppar-Polletters gångbarhet, Stockholm 1766.

Norrby, J: *Jennings*, Köping 1991.

Stiernstedt, A W: *Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter*, Stockholm 1871-72.

Strokirk, W T: *Fortsättning af tillägget till Friherre Aug. Wilh. Stiernstedt år 1872 utgifna beskrifning öfver Svenska Polletter* (Numismatiska meddelanden XII), Stockholm 1890.

Welin, U S Linder: *Svensk koppar och kopparmyntning*, Stockholm 1951.

¹ Förbudet trädde inte omedelbart i kraft. Rådet gav polletternas utgivare frist med inlösen till 1 maj 1767, varefter dock de ännu ohörsamma skulle tilldömas stränga straff.

² Rådet ansåg sig inte kunna/behöva låta förbudet omfatta Stora Kopparbergs polletter, varför de undandrog 1766 års beslut. De tilläts istället cirkulera inom länet. □

KASSÖREN (till bonden som insatt 60,000 kr. på deposition): — Så blir de 30 kr. i stämpelavgift.
BONDEN: — De va hundra så snart. Den får inte va fattig, som ska ha så te å sätta in penga på den hära banken.

Numismatisk heraldik

Av Tuukka Talvio

Vapen och andra heraldiska motiv har förekommit på mynt sedan medeltiden. Man kan antaga att detta har haft ett stort inflytande på allmänhetens uppfattning om vapen och deras betydelse, för mynt är ju var och en bekant med. Att mynt förekommer på vapen är däremot något som knappast andra än heraldikerna känner till.

Heraldiken kom till under korstågens tid. Från denna miljö härstammar väl den vapenbild som heter *bysantin* eller för franska "besant" (engl. bezant). Ordet syftar på det berömda bysantinska guldmyntet, som i numismatiken är känt under olika namn beroende på perioden (solidus, histamenon, hyperpyron). I heraldiken är det namnet på en rundel, som kan vara antingen av guld eller silver och som måste skiljas från kulor eller lod, som betecknas genom skuggning och som förekommer bl. a. i vapen med militär anknytning. (I Medicéernas vapen brukar kulorna dock tolkas såsom piller!) Under 1800-talet försågs bysantiner ibland med antydda härskarporträtt, men detta strider mot heraldikens grundregler, som kräver att vapenbilderna måste vara enkla och tydliga.

Numismatiker med vapen

I Sverige adlades under 1700-talet tre framstående fornforskare som alla var kända numismatiker: Elias Brenner (1647-1717), Nils Keder (1659-1735) och Carl Reinhold Berch (1706-1777). I detta sammanhang kan också nämnas medaljkonstnären Arvid Karlsteen (1647-1718), som var jämnårig med Brenner men adlades redan 1692. Ett gemensamt drag i allas vapen är tre bysantiner, som utan tvekan måste tolkas som en hänvisning till deras sysselsättning med mynt och medaljer. Det var också en numismatiker, Elias Brenner själv, som av allt att döma gjorde förslagen till Karlsteens, Keders och sitt eget vapen, bland många andra.¹

Karlsteens vapen (fig. 3) har, enligt heraldisk talesätt, "i fält av silver en blå balk belagd med tre bysantiner av guld". Kompositionen och färgerna (tinkturen) är typiska för dåtidens svenska heraldik: ätten Mannerheim t ex fick ett år senare en blå sköld med en balk av guld, ovan och nedan åtföljd av tre rutor av sil-

1. Nils Keder och hans adliga vapen. Medalj av K. G. Hartman, 1711.

ver. Guld och silver är ju de heraldiska metallerna, och blå ansågs som en nationalfärg.

Således fick också Keder, adlad 1711, och Brenner, adlad 1712, blåa sköldar, den förra med tre bysantiner av guld och en ginstam av silver däröver (fig. 1) och den senare med en bjälke av guld, belagd med en uppgående måne och åtföljd ovan av två och nedan av en bysantin av silver (fig. 2). Halvmånen i Brenners vapen har tolkats som en hänvisning till Karl XII:s dåtida vistelse i Bender,² men en uppgående måne ingår faktiskt i mer än tjugosvenska adelsvapen från tiden mellan 1689 och 1720,³ och detta motiv synes således ha mer att göra med Brenners verksamhet som vapenritare⁴ än med Bender.

C. R. Berchs vapen tillhör en senare tid, 1762 (fig. 4). Till skillnad från de ovan beskrivna närmast geometriska kompositionerna har det en röd sfinx i ett fält av guld. Den blåa ginstammen med tre silverbysantiner hänför sig dock till den äldre traditionen. Enligt Henrik Schück komponerade Berch vapnet själv och satte två svarta örvingar i hjälmen för att där-

2. Elias Brenners adliga vapen. Medalj av E. H. Ekvall, 1877 (fråns.).

med beteckna "den underdåniga tjänst, varmed han gått vår nådigste drottning av preussiska huset tillhanda vid dess bibliotek och övriga dyrbara samlingar på kungl. slottet Drottningholm".⁵ Sfinxen har ofta använts som en symbol för vetenskapen och för en fornforskare passar den synnerligen bra. Utan tvekan tänkte Berch också på dess "gåtfulla" väsen: som en uppfinnare av deviser för medaljer måste han ha funnit denna aspekt tilltalande.

Det är väl för samma orsaker som sfinxen förekommer i medaljkännaren Gudmund Jöran Adlerbeths (1751-1818) friherrliga vapen från 1809, fastän endast såsom sköldhållare. Själva skölden var nedärvd och har ingenting med hans personliga intressen att göra.

En myntdirektör och hans vapen

August Fredrik Soldan (1817-1885), den förste direktören för Finlands myntverk, använde ett heraldiskt sigill med en halvmåne och tre rundlar som ser ut som kulor. Det är illustrerat (fig. 5) i Juhani Aho's biografi över honom,⁶ men det framgår inte att det är fråga om samma vapen i silver och blått som fördes av den svensk-baltiska ätten von Soldan och som visar en uppgående måne och en ginbalk belagd med tre bysantiner. De tyska Soldanerna skall också ha haft ett likadant vapen, dock med stjärnor i stället för bysantiner. Detta enligt en artikel av Georg Luther, publicerad i tidskriften *Genos* 1953, där det redovisas att familjen är av tysk-baltisk ursprung och kom till Sverige under 1600-talet. Enligt sägen hade stamfadern flyttat till Tyskland från Turkiet. Namnet Soldan betyder ju sultan och halvmånen i vapnet hör säkert samman med detta, troligen också bysantinerna och stjärnorna. Det är intressant att märka att familjen adlades i Sverige 1712, samma år som Brenner, vars vapen också har en halvmåne och bysantiner som motiv. Men såsom redan omtalades, var halvmånen dåför tiden ingalunda ovanlig i svensk heraldik. Hur det än är med saken, kan man tänka sig att bysantinerna var ett mycket lämpligt motiv för A. F. Soldan, som år 1878 präglade Finlands första guldmynt.

3-4. Arvid Karlsteens och C. R. Berchs adliga vapen, efter C. A. Klingspor, *Sveriges Ridderskaps och Adels Vapenbok*.

Nyare bysantiner

Under de senaste decennierna har heraldiken upplevt en "renässans". Man har velat återvända till de ursprungliga reglerna och göra sig av med sentida prydnader: ett vapen måste vara enkelt och funktionellt, lätt att identifiera. Bysantinen, en rundel av guld eller silver, är i denna hänseende ett idealiskt motiv, och den förekommer ofta i moderna vapen, alltjämt vanligen med monetär anknytning. Här skall endast citeras två exempel som nämns i nyare litteratur om kommunalheraldiken i Sverige.⁷

I vapnet för Asarums förra landskommun (som nu tillhör Karlshamn) finns två gröna ekar i ett fält av guld över en med tolv guldbysantiner belagd blå stam. Enligt förklaringen hänsyftar framställningen på offerkällan i Asarums by.

I Pajala kommuns vapen är skölden delad i silver och grönt och i nedre delen finns tre bysantiner av silver. Här har inspirationen kommit från – plåtar! Pajala har nämligen en gång i tiden varit världens nordligaste myntort: det var där, i Kengis bruk vid Torneälven, som man från 1675- 1701 präglade plåtar av Svappavaara koppar. Som en symbol för

numismatik och penningar har bysantinen således visat sig vara mycket användbar.

Noter

- 1 C. G. U. Scheffer, Kring Elias Brenner, *Heraldica fennica*, Espoo 1978, s. 95-96.
- 2 Eliel Aspelin, *Elias Brenner*, Helsingfors 1896, s. 134-135.
- 3 Se planscherne i C. A. Klingspor, *Sveriges Ridderskaps och Adels Vapenbok*, Stockholm 1890.
- 4 Brenners förslag till adelsvapen är kända åtminstone från åren 1687-1715. Scheffer, a.a., s. 95.
- 5 H. Schück, *Ett porträtt från frihetstiden*, Stockholm 1923, s. 191.
- 6 J. Aho, *En idéernas man*, Helsingfors 1901, s. 4.
- 7 Per Andersson, *Svensk vapenbok för köpingar, municipalsamhällen och landskommuner 1863-1970*, Motala 1994, s. 19, 74-75.

5. Den finländska Soldan-släktens "borgerliga" vapen.

Ättiofem kopparmynt till varje svensk

Under senare år har kopparmynten återigen hamnat i fokus. Många intressanta artiklar i ämnet har publicerats i *Mynttidningen* och i *Svensk Numismatisk Tidskrift*. Det är naturligtvis riktigt att just kopparmynten rönar så stort intresse. Något mer svenskt får man nämligen leta efter!

Under åren 1719-1772 präglades i Sverige sammanlagt ca 212 miljoner kopparmynt till ett värde av 21.369.001 daler km eller 7.123.000 daler sm. Av dessa belopp hade vid Kungl. Myntet i Stockholm präglats 63 miljoner 1 öre sm, 1/2 öre sm och 1 öre km för sammanlagt 1.998.661 daler km varav 1.170.381 daler km utgjordes av ompräglade nödmynt åren 1719 till 1723. Övrig myntning skedde vid Avesta myntverk (främst 2 och 1 öre sm).

Befolkningen i det egentliga Sverige utgjorde år 1775 knappt två miljoner människor och i Finland något mer än en halv miljon. Hela rikets folkmängd blev alltså ca två och en halv miljoner människor, vilkas behov av skiljemynt skulle tillgodoses av ovan nämnda myntmängd. Det skulle då innebära att varje individ hade 85 myntstycken till ett värde av 2,85 daler sm.

Dessutom fanns i cirkulation större delen av de i februari 1724 av devalveringen drabbade 34 miljonerna nödmynt – dels i form av 1 öre km (enligt förordning av den 18 februari 1724), dels såsom attester och försäkringssedlar. Från 1760-talet var också antalet privat utgivna polletter så stort att de inte helt saknade betydelse. Framför allt genom de ca 660.000 polletter på 6 och 3 öre som åren 1762 till 1764 utgavs av Kopparbergs Bergslag. De cirkulerade långt utanför Dalarnas gränser – även i Stockholm. Tack vare en särskild bestämmelse fick dessa cirkulera även efter förbudet för polletter att gå ut i allmänt omlopp (förordning av den 20 oktober 1766). Men nya polletter med stor spridning präglades ännu på 1790-talet. Först efter 1830 försvann de efter att till sist ha varit värda lika mycket som Riksgäldskontorets 1/4- och 1/2-skilling-polletter från åren 1799-1801.

Till dessa lagliga betalningsmedel kom också falskmyntade nödmynt och en del i Finland cirkulerade ryska mynt. Den rådande kroniska bristen på skiljemynt gjorde att man tvingades se "genom fingrarna" med att förbudet av 1783 för ryska myntsångbarhet ej respekterades.

IV

Strandbergs Mynthandel AB & Aktiesamlaren AB

köper och säljer

Mynt, sedlar, medaljer, ordnar
Gamla aktiebrev, äldre handlingar m.m.

Arsenalsgatan 8C, Box 7377

103 91 Stockholm

Tel: 08-611 01 10, 611 58 20

Fax: 08-611 32 95

Fem klassiska typer av Ulrika Eleonoras kopparmynt

Av Tomas Gustafsson, Växjö

Ulrika Eleonoras kopparmynt, 1 öre km 1719-20, är ett fascinerande inslag i vår svenska mynthistoria. Till storlek och valör ganska obetydlig, men ur historisk synvinkel och med tanke på typfloran med både enkla stiliserade graveringar och naturalistiskt underbara skönheter är denna valör något extra! För ett kopparmynt i låg valör torde de vackraste typerna, typ 3 och 4, konstnärligt sett aldrig senare ha överträffats. Det som gör ämnet ytterligare intressant är det begränsade området, då dessa är de enda kopparmynt som präglades under Ulrika Eleonoras myntperiod (undantaget serien av mynttecken, som dock huvudsakligen planlagts och präglats under Karl XII:s tid). Vidare är Ulrika Eleonoras 1 öre km mycket svårare att finna i toppkvalitet jämfört med senare präglingar under Fredrik I:s, Adolf Fredriks och Gustav III:s tid.

Början av 1700-talet blev ett av de mest omvälvande skedena i vår historia. Svenskarna fick vara med om mycket: hur Sverige under Karl XII:s enväld förlorade sin position som stormakt, hur konungens misslyckade krig urholkade den svenska ekonomin, Götz inträde i politiken, utgivandet av olika sorters nödmünt, Karl XII:s mytomspunna död och den efterföljande maktkampen om kronan...

Under Karl XII:s tid behövde staten låna (läs tvångsinlösa) kyrkans och folkets silver och koppar för att försörja bl.a de kostsamma krigen. I utbyte lämnade staten en typ av obligationslån i form av "sedlar" och underviktiga s.k. mynttecken. Tanken var att dessa vid ett senare tillfälle när statens finanser var bättre skulle återinlösas. Mynttecknen hade valören 1 daler sm, vilket var en övervärdering på ett par hundra gånger sett till deras egentliga kopparvärde. Samtidigt som statens ekonomi var urusel gavs mynttecknen ut i sådana stora mängder att folket blev skeptiskt. Man trodde inte längre på statens löfte om återinlösning, vilket resulterade i nedskrivningar av mynttecknens värde...

Ulrika Eleonoras korta framträdande efter Karl XII:s död var kanske den tid då man för första gången

kunde urskilja en tendens, om än svag, till framväxande av ett modernare samhälle. Mynttecknen avskaffades (förlusten för den enskilde blev ca 50% av det ursprungliga värdet) och istället införde man skiljemyntet 1 öre km.

Vid sidan av nytillverkade 1 öre km ompräglades också inlösta mynttecken med den nya myntbilden för att gälla som 1 öre km. Resterande mynttecken, som inte ompräglats, lät man även de några år senare kursera som 1 öre km.

Skiljemyntet 1 öre km blev "folkets peng" och nyttjades under resten av 1700-talet.

Fem kända typer

I våra referensverk har vi hittills inte fått oss presenterat samtliga typer av Ulrika Eleonoras 1 öre km. Vad författarna inte uppmärksammat, lyckades vår "store" numismatiker Olof Hallborg redan under mitten/slutet av 1800-talet infoga som egna exemplar i sin privata samling. Större delen av Hallborgs samling såldes på Bukowski auktion nr 106 i Stockholm 1897. Vid denna auktion ingick samtliga fem typer.

Att upprepa Hallborgs bedrift och sitta med *full hand* av Ulrika Eleonoras kopparmynt torde i framtiden endast vara ett fåtal förunnat, om "jakten" nu inte lockar fram ytterligare exemplar av de svåraste typerna.

Av typerna finns det säkerligen en hel del varianter, jag tänker främst på olika randtyper och överpräglingsmen också på avvikelser vad gäller myntbilderna. Varianterna har jag inte studerat djupare, utan överlämnar detta fascinerande uppdrag till våra skickliga variantforskare.

HÅKAN WESTERLUND

MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
TEL 08-411 08 07

Som eloge till Hallborg vill jag nedan, lagom till 100-årsminnet av "Hallborgs auktion", uppmärksamma samtliga typer av Ulrika Eleonoras 1 öre km!

Typ 1

Arensburgs typ med små kronor
1719 (RRR)

Präglingen ägde rum i Stockholm och var den första typen som präglades. Gravör var Zacharias Hartwig Arensburg efter vilken den också blivit uppkallad. Typen förekommer extremt sällan!

V Δ E Δ R Δ S

○ ○ ○ ○ ○

Åtsida: Jämfört med den normalt förekommande typen (typ 2) är sveakronornas ytterblad mindre än mittbladet. Namnbokstäverna åtskiljs av liksidiga trekanter. Kronringarna pryds med tre ädelstenar och däremellan två pärlor.

○ ○ ○ ○ ○

Frånsida: Den kungliga kronan skiljer sig mot den normalt förekommande då denna är något mindre och har en mer "päronlik" form. Kroningen pryds med tre ädelstenar och däremellan två pärlor.

Typ 2

Arensburgs typ med stora kronor
1719-20 (vanligt förekommande)

Präglingen skedde i Stockholm. Gravören Z.H. Arensburg är upphovsman även till denna typen. Myntty-

pen är till nästan 100% den helt dominerande av Ulrika Eleonoras 1 öre km.

V Δ E Δ R Δ S

Åtsida: Sveakronornas mittblad och ytterblad har samma storlek. Namnbokstäverna åtskiljs av något spetsiga trekantar. Kronringarna pryds med tre ädelstenar och däremellan två pärlor.

Frånsida: Den kungliga kronan kan på grund av den stora mängden tillverkade stamplar variera något i form, men variationerna är ur typ och varianthänseende marginella. Kronringen pryds med fem ädelstenar.

Typ 3

Hedlingers typ
1719 (RR)

Typen präglades i Stockholm. Upphovsman var troligtvis den högt ansedde gravören Johann Carl Hedlinger. Typen är genom sin skönhet och sällsynthet oerhört eftertraktad! Mynttypen förekommer väldigt sällan och är endast känd i en handfull exemplar.

V ◊ E ◊ R ◊ S

Åtsida: Sveakronorna är mycket vackert och mer realistiskt graverade än de två första typerna. Namnbokstäverna åtskiljs av punkter. Kronringarna pryds med tre

ädelstenar och däremellan två dubbla pärlor. Årtalssiffrorna är något mindre än för övriga typer.

Frånsida: Frånsidan är av samma typ som för typ 2.

Typ 4

Lindgrenska typen
1720 (R)

Präglingsort är troligen Stockholm. Gravören känner vi inte med säkerhet, men sett till det konstnärliga utförandet är möjligen J.C. Hedlinger upphovsman även till denna typen. Traditionellt kallas den för Lindgrenska typen efter Torgny Lindgren, som först publicerade den. Typen förekommer sällan ute i handeln.

V ◊ E ◊ R ◊ S

Åtsida: Kronorna är också för denna typen naturalistiskt och vackert utförda. Namnbokstäverna åtskiljs av på höjden smala rutformade tecken. Kronringarna pryds med fem varierande ädelstenar och däremellan fyra dubbla pärlor.

Frånsida: Frånsidan har en något grövre valörtex än övriga typer. Pilfjädrarna är av en trubbigare typ. Kronringen har samma prydnader som åtsidans sveakronor.

Förordning angående det nya "kopparsrunstyckets" gångbarhet.

Typ 5

Ej tidigare uppmärksammat typ
1720 (RRRR)

Präglingsort är troligen Stockholm. Gravören vet vi ingenting säkert om. Typen är extremt sällsynt!

V Δ E Δ R Δ S

Åtsida: Åtsidan är av samma typ som för typ 2.

Frånsida: Frånsidan skiljer sig i alla avseenden jämfört med övriga typer: skölden är betydligt högre, pilfjädrarna är inte riktigt lika spetsiga och kronan är mycket plattare. Kronringen är dessutom prydd på ett unikt sätt med tre ädelstenar och däremellan två grupper med fyra pärlor.

Foto: Jan Eve Olsson □

Spårvagnspollett av silver

Tänk om man kunde få en gratis bussbiljett av silver! Idag skulle detta vara helt otänkbart och synnerligen odemokratiskt, men under 1870- och 1880-talen var det fullt möjligt.

Silverpollett från Stockholms Nya Spårvägsaktiebolag.

Foto: Bengt A. Lundberg. Skala 2:1.

I Kungl. Myntkabinettets samlingar finns en pollett av silver som fungerade som fribiljett vid resor med Stockholms Nya Spårvägsaktiebolag. De vanliga polletterna från detta spårvägsbolag finns beskrivna av Strokirk i *Numismatiska Meddelanden XII* (Stockholm 1890, sid 77). Till denna beskrivning kan man föra museets pollett. På åtsidan finns följande text i skrivstil: *Styrelseledamoten A.V. Åbergsson*.

Säkert visade herr Åbergsson upp sin silverpollett när han åkte mellan Normalmstorg och Esplanaden (dvs nuvarande Karlavägen). Men det slår mig att det måste ha varit opraktiskt med en så liten pollett/fribiljett när styrelseledamoten Åbergsson företog sina resor. Den är nämligen bara 25 mm bred och hög. Säkert fick han leta efter den i fickan och kanske höll han på att förväxla den med en 50-öring. Hur som helst finns den kvar och ligger tryggt bland sina medpolletter av koppar, nysilver och pinsbach.

JW

Tenntupp och stjärna i växel

Pengar kan se ut nästan hur som helst. För dagens svenskar handlar det mest om mynt, sedlar, checkar och plastkort. Långt bort i tid och rum kunde det vara kaurisnäckor, fjäderpengar, kakaobönor, teplattor, katangakors eller kissipennies.

Pengar från utomeuropeiska områden har olika benämningar: primitiva pengar, annorlunda pengar, premonetära pengar och etnografiska pengar. I ordet pengar finns underförstått den funktion, som pengar har i en modern europeisk ekonomi, men utelämnar funktioner som etnografiska föremål av den typen har inom den egna traditionella kulturen. De etnografiska betalningsmedlen från Asien, Australien, Nord- och Sydamerika har helt andra sociala funktioner än de europeiska. De har ofta sina ursprung i små, slutna samhällen med sina egna attityder till ägande och handel. När de avlägsnas från sin kulturella kontext blir de för europeerna kuriositeter eller "primitiva pengar".

Malackahalvön hör till de tidigaste och mest berömda handelsområdena i världen. Här har kryddhandeln pågått under tusentals år. Även tennbrytningen är gammal och omnämns i kinesiska skrifter från 1300-talet. Det är naturligt att metall tidigt fungerade som betalningsmedel. Så var det i Asien och så var det här hemma. Det är endast utseendet som skiftar. När man inte bytte varor var det vanligast att man betalade med tenn i form av tackor, pagoder och "hattar". Det förekom även pengar av tenn som efterliknade krokodiler, elefanter, sköldpaddor och tappar. De senare kallas på malajiska *ayam*.

Som gåva från Hjerterbergs fond mottog museet år 1995 en tenntupp sittande på en genombruten underdel bestående av en ring, en stjärna och en halvmåne. Tuppen är inte stor, höjd 62 mm och bredd 43 mm, men den fungerar i all sin enkelhet som ett fönster mot en annan värld.

Det var under sultanen Muhammad Jiwa Zainal Abidin Muazzam Shah (1710–1773) som bruket med betalningsmedel i form av stridstappar av tenn infördes. Stridstappen har alltid varit populär på Malackahalvön och inom den Indonesiska övärlden. Bättre folklig förankring kan man knappast tänka sig när det gäller pengar. Tenntupparna och de andra tenndjuren framställdes hu-

Tenntupp från Malackahalvön. KMK 102 443. Foto: Jan Eve Olsson.

vudsakligen i de nordliga provinserna Kedah och Perlis i nuvarande Malaysia. Tenndjuren, som går under det malajiska samlingsnamnet *gambar*, tillkom främst som ett försök att standardisera betalningsmedlen i området och för att kunna användas i handeln med Siam, Burma och Kina.

Tenntuppen användes på ett mycket sinnrikt sätt. Tuppen och underdelen med sina olika delelement hade nämligen olika värden. Vid stora betalningar betalade man med allt på en gång och vid mindre betalningar bröt man av t ex en stjärna och betalade med den. Se det kan man kalla pengar!

Ian Wiséhn

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGENS
MEDLEMSNÅL
kan rekvideras från kansliet!
Pris: 35 kr + porto

FB & C KOMET – polletter med okänd avsändare

I Kungl. Myntkabinettets svenska pollettsamling finns åtta polletter av järnbleck som ligger bland de sk obestämda. Detta faktum är både tråkigt och spännande. Vi vet inte hur de tillfördes museets samlingar och inte heller hur de användes. Vi kan inte heller avgöra om de är svenska. Betraktaren kan raskt se att alla de sju mindre polletterna har olika siffertyper. Gemensamt är storleken, hålen och att de har siffror. De är också ensidiga. Någon av dem (28) har en "pärlring" utefter kanten.

Den åttonde polletten (om den nu hör ihop med de övriga) har ett annorlunda utseende. Överst finns texten FB & C. Därunder syns en komet med en bred svans. På svansen finns ordet KOMET. Från kometen skjuter det ut blixtrar. Till vänster om texten finns ett hål. De är alla av järnbleck

Finns det någon av SNT:s läsare som kan lämna närmare besked om dessa enkla men på samma gång trevliga polletter? Hör av Er till redaktionen!

IW

Fabrikören Soldins enskilda museum

Museisamlingar skapas på många olika sätt. De flesta ihopsamlas vanligen genom träget insamlingsarbete. En del föremål inkommer som gåvor medan andra inköpes en och en. Mindre vanligt är det att hela museisamlingen köps på ett bräde för att sedan visas som den är. Så var emellertid fallet med fabrikören och läkaren Alexander Ludvig Soldins enskilda museum i Stockholm.

Sommaren 1855, i ett läge då Stockholm knappast hade några offentliga museer, befinner sig Soldin i Nürnberg och köper tre stora samlingar: det museum som tillhörde Burgskapellet; ett dyrbart konstkabinett som tillhört en viss Galemberti och ett konstkabinett som tidigare tillhört antikvitetsställaren G.F. Geiller. Totalt var det 5.236 föremål som Soldin förde till Stockholm.

Det var mycket blandade föremål i samlingarna. De flesta områden som vi idag betraktar som antikviteter eller kuriosa fanns representerade. Där fanns oljemålningar, venetianskt glas, drivna järnarbeten, medeltida keramik, porslin från både öst och väst, tortyrredskap, matematiska in-

strument, emalj- och elfenbensarbeten, ädla stenar, broderier, smycken, vapen m.m.

Naturligtvis fanns även föremål som anknyter till numismatiken. Soldin hade köpt mynt från olika perioder och länder. Det låg i tiden att undervisa historia med hjälp av gamla mynt. Vid slutet av 1800-talet skapades många myntsamlingar som skulle finnas på olika läroverken, till gagn för undervisningen.

En medaljsamling bestående av 592 exemplar, dels gjutna, dels präglade fanns också med i köpet. De var av olika metaller. Även en del vaxpousseringar, moraliska medaljer, jetonger, amuletter och sigill ingick.

Allt detta, och mycket mer, visades i Kirsteinska huset vid Klara Strandgata nr 6, i trappa upp. Klara Strandgata är nuvarande Vasagatan. Detta äldre namn fanns åren 1857-85. Under 1800-talet beskrives gatan som smal och smutsig, en gränd mellan låga förfallna hus och sjöbodan. Det enda förnäma huset vid gatan var just det s k Kirsteinska huset, som byggdes 1805 och som hade en träd-

gård som sträckte sig ner till Klara sjö. På dess plats byggdes senare hotell Continental. Ludvig Soldin (1826-1859) var starkt socialt intresserad. Han var koleraläkare i Katarina församling. Vidare startade han ett bageri för tillverkning av förstklassigt och billigt bröd åt mindre bemedlade, men detta måste av kostnadsskäl nedläggas. Han utgav skrifter i medicinska och hygieniska frågor samt kämpade för eldbegängelse och mot antisemitism. Han utvandrade 1859 till Tyskland, men avled där samma år endast 33 år gammal. Vad som hände med museets samlingar är okänt för undertecknad.

Att samlingarna skulle visas för allmänheten i Stockholm var självklart. I annonser i pressen lämnades följande meddelande:

"Tillträde till Museum lemnas allmänheten hvarje söcknedag från kl. 10 f.m. till kl. 6 e.m., samt Söndagarne från kl. 1 till 4, mot en inträdesafgift af 32 sk. B:co och katalogen eller förteckningen för 12 sk. s.m."

IW

Hemligt sällskap i Årsta skog?

Strax före jul inkom till Kungliga Myntkabinettet ett märkligt fynd från Årsta skog. Bland 52 mynt från nyare tid fanns också ett ordenstecken i silver.

Ordenstecknet funnet i Årsta skog.
Skala 1:1.

Åtsidan visar i centrum bokstaven A och på korsarmarna A, D, L och V. Frånsidan visar bokstäverna E, S, T och D. Här syns också resterna av lödningen för fästet av en nål.

Vilket hemligt sällskap är det som burit detta ordenstecken? Vem vandrade i Årsta skog och förlorade tecknet på sin ordenstillhörighet?

Frågan ställs nu till SNT:s läsare: finns det någon som känner till detta ordenstecken? Vilket ordenssällskap handlar det om?

EW

Begravning

För likpredikan, som erkebiskopen O. Svebilius år 1697 höll öfver konung Carl XI, har han undfått en begravningsmedalj af guld, 300 dukater, och en silfverpokal utan och innan förgyld, af 218 lods vikt. – Biskop Spegel har samma gång fått en begravningsmedalj af guld à 50 dukater, dessutom 100 dukater och en silfverpokal af 211 lod. – Kyrkoherden Vult, såsom likstol, 250 dal. s:mt. – Kapellanen i Riddarholmen 75 dal. s:mt. – Klockaren 45 dal. s:mt. – Skolan 200 dal. s:mt. – Dödgräfvaren 15 dal.

Ur PG Bergs Anekdot-Lexikon

Nästa FIDEM 1998

Nästa internationella medaljkongress och -utställning skall äga rum 23-26 oktober 1998 i Haag, Nederländerna. Kongressens tema är "Influenser".

Utställningen arrangeras i ett vackert, nytt museum i Haag, byggt nära Nordsjön och kallat "Skulpturer vid havet". Det blir också workshops i samarbete med Kungl. Konstakademien i Haag. Givetvis också föreläsningar. En kongressmedalj utges som vanligt och givetvis en katalog. Föredragen trycks senare.

Närmare upplysningar fås genom att skriva till:

FIDEM '98
c/o National Museum of Coins
and Medals
P O Box 11028
NL-2301 EA LEIDEN
Nederländerna
Man kan också ringa
+31-761 5120748
eller faxa +31-71 5128678

Det finns också nationella delegater. I Sverige kan man vända sig till: FIDEMs delegat, c/o Kungl Myntkabinettet, Box 5405, 114 84 STOCKHOLM, fax 08-4112214.

LLt

Pressklipp

Myntskatt från niohundraåret

Trettiosex silvermynt från niohundraåret påträffades vid en utgrävning i centrala Tiel i Holland. Mynten grävdes fram där man förra sommaren fann rester av ett vikingaskepp. I skatten finns ett ovanligt engelskt mynt präglat för kung Eadwig (955-959) och dessutom ingår en Do-restadsförfalskning som är försilvrad och har en kopparkärna. Kungliga Myntkabinettet i Leiden anser att fyndet har ett unikt historiskt värde enligt en artikel i den nederländska tidningen *De Telegraaf* den 15 februari 1997.

IH

Begravning. En student, som icke mera fick några penningar af föräldrarna, skref till dem: "Ålskade föräldrar! jag är död! skicken mig något till min begravning."

Ur PG Bergs Anekdot-Lexikon

Ett 100-årsjubileum

År 1897 hade Oscar II ett mera ovanligt statsbesök (bland många – det var ju det stora jubileumsåret). Det var kungen av Siam (numera Thailand), den europeiskt orienterade Phra Paramendr Maha Chulalongkorn Rama V, i historieböckerna mer kottfattat Chulalongkorn, som avlade ett av flera besök i väst (han var t ex i Norge 1907 och mötte dess nye kung, Haakon VII). Han var född 1853 som en av de många sönerna till Maha Mongkut (död 1868), i väst kanske mest känd från musikalerna och filmen *Kungen och jag*. Där möter vi fö tronföljaren som pojke. Chulalongkorn gjorde mycket för sitt kungarikets modernisering och i en stor thailändsk biografi kallas han "Chulalongkorn den store". Två av hans söner uppfostrades fö i Danmark och en dansk sjöofficer Riche-lieu (inte släkt med kardinalen) organiserade den siamesiska flottan. Chulalongkorn anlände den 13 juli 1897, fö dagen efter den belgiske kungens ankomst (det besöket var dock inofficiellt). I sällskap hade han sin kronprins och flera andra prinsar.

Till detta besök förläggs vanligen en anekdot som involverar Oscar II och hans vän general Sven Lagerberg, chef för Konungens stab och känd för sina snabba repliker. Vid denna tidpunkt hade kung Oscar ett av sina återkommande anfall av sparsamhet. Dessutom pågick – som vanligt, skulle man vara frestad att säga – tvistigheter med unionspartnern Norge, nu i form av den segslitna sk konsultatsstriden. Kungen säger till sin uppvakning: "Vad skall jag nu ha som present till Siams kung? Det skall vara något som ser mycket ut men som jag gärna kan vara av med!" Lagerberg: "Ers Majestät kan väl ge honom Norge?" Den gången lär repliken inte ha varit uppskattad, ämnet var för ömtåligt. (Chulalongkorns gåva var två rikt utsnidade klädgalgar av elffenben.)

I den efterföljande festbanketten i Vita Havet på Kungl Slottet deltog även den belgiske kungen. Två dygn senare fortsatte Chulalongkorn och hans svit på sin egen ångjakt, Maha Chakri, mot norr. Han för även in i landet och f n planeras ett minnestempel tillägnat den 1910 avlidne Chulalongkorn i Hammarstrand (Ragunda kommun, norr om Östersund, Jämtland).

Medaljen till hundraårsminnet av Chulalongkorns statsbesök i Sverige 1897.

Av Susanne Ottosson, slagen av AB Sporrang.

Foto Jan Eve Olsson. Kungl Myntkabinettet. Detta ex av förgyllt silver; medaljen slås och försäljs annars endast i guld.

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider

Vardagar 10.00 – 18.00

Lördagar 10.00 – 14.00

Regeringsgatan 6

111 53 Stockholm

Tel. 08-411 50 81

Fax. 08-411 52 23

Låt oss nu gå över till den nyligen utgivna medaljen.

Åtsida: KUNG CHULALONGKORN AV SIAM medsols längs kanten; kungens bröstbild i uniform och ordnar en face med huvudet vänt i profil, höger sida.

Frånsida: 1997. HUNDRA ÅRS JUBILEUM AV BESÖK I SVERIGE . 1897 medsols längs kanten. I

mitten det planerade templet i Hammarstrand, under vilket FCM SWEDEN, varunder en platta för angivande av nummer. Nederst längs kanten Sporrongs stämplar, halt och årsbokstav.

Rand: slät.

Medaljen är slagen i uppdrag från Föreningen för Chulalongkorns minne (FCM) i Sverige och konstnär

är Susanne Ottosson, Johanneshov, som utfört medaljen under 1996. Den mäter 27 mm diameter, är slagen av AB Sporrang i guld, 18 k, med vikt av 14 g och maximerad upplaga om 1997 exemplar – hittills har 400 st sålts, veterligen endast i Thailand. Arkivexemplar i förgyllt silver (det avbildade) har slagits för Sporrongs arkiv och för Kungl Myntkabinettet (2 st).

LLT

Oscar II och Chulalongkorn i vagn på väg till Kungl Slottet i Stockholm efter mottagningen vid Gustav III:s staty, dit den höge besökaren anlät i "Vasaorden". Reprofoto Bernadotte-Biblioteket..

Nytt om böcker – recensioner

Coincraft's Standard 1997 Catalogue of English & UK Coins 1066 To Date. Red. Richard Lobel, Mark Davidson, Allan Hailstone och Eleni Calligas. Säljs genom Krause Publications, Book Dept. QHR1, 700 E. State St., Iola, WI 54990-0001, USA. Fax (715) 445-4087. Priset är \$34.50 plus \$3.25 i porto.

Detta är en reviderad och utökad upplaga av den 1995 utkomna katalogen (rec. i SNT 5/96). Det var då första gången sedan 1929 som en katalog över samtliga brittiska mynt utkommit.

Varje del i katalogen har sin egen omfångsrika inledningstext, där historiska fakta och praktiska råd om samlandet ingår. Dessutom finns en ordlista för engelsk och brittisk myntning. Katalogen introducerar ett nytt identifieringssystem. Den första "koden" anger kungen för vilken myntet är präglad, den andra valören och den tredje anger variationen. T.ex. G2CR-010 ska utläsas George II, crown präglad 1732. Variationskoden kan göras femsiffrig, vilket tillåter kompletteringar av nyupptäckta variationer.

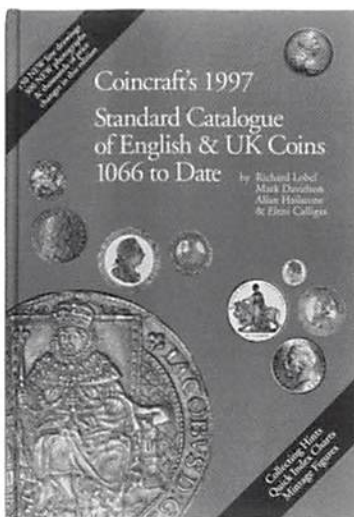
Den nya katalogen omfattar 740 sidor, 120 sidor mer än den förra. En nyhet i denna katalog är den s.k. *Quick-Index-Chart*, en för hammarpräglade och en för valsverkspräglade mynt. Med hjälp av denna kan man, genom det införda kodsystemet, på ett enkelt sätt få exakt sidhänvisning till det mynt man söker. En annan nyhet är *Mintage figures*, vilket är listor över antalet utgivna mynt i olika valörer från 1816 till 1971. Det sistnämnda året infördes decimalmynten.

I kapitlet *Numismatic Documents & Paraphernalia* kan vi läsa i sin helhet citerade historiska dokument med numismatisk anknytning. Det första dokumentet är daterat 25 sept. 1551 och återger *Privy Councils* (Riksrådets) brev till Sir Edmund Peckham (myntmästaren) angående utgivandet av silvermynt under Edvard VI. Med detta dokument ges läsaren möjlighet att skapa sig en bild av förhållandet mellan utgivare, präglare och formgivare. Det sista dokumentet tar upp Elisabeth II:s utgivning av *Royal Maundy money* 1979. Här återges också hela programmet för ceremonien kring Maundy Thursday. *Index of Engravers and Designers* är ett index över gravörer och formgivare av präglade mynt.

Till detta kommer att prisuppgifter från den förra katalogen nu är reviderade och flera är tillagda.

Med denna reviderade upplaga av katalogen har definitivt ett oöverträffat uppslagsverk vid bestämning av brittiska mynt skapats.

EW

Morten Eske Mortensen: Svenska Myntpris-Årsboken 1995/96. Oslo 1996; distribution Grelbers Forlag, Drejøgade 26F, DK-2100 København Ø. 247 s. ISBN 91-88986-01-2; cirka pris 350 kr.

Morten Eske Mortensen har redan tidigare fortsatt myntsamlarna med en *Dansknorsk Myntpris-Årbog*, det vill säga en sammanställning av föregående års auktionsresultat, vilken undertecknad anmälde i SNT 1996/8. De generella synpunkter på denna typ av auktionssammanställningar som där framföres gäller självfallet även för den svenska versionen. Skilda uppfattningar om hur ett mynt kvalitetssätts, myntets utprägling och patina samt auktionsdeltagande och stämningen i auktionssalen är ju faktorer som svårigen kan redovisas i en katalog av Myntpris-Årsbokens slag.

Författaren har dock återigen lyckats åstadkomma en överskådlig och lättläst framställning. Samtliga auktionspriser redovisas i svenska kronor exklusive köparprovision. Utländska auktionsresultat har omräknats till vid auktionstillfället gällande dagskurs. I tabeller i bokens inledning redovisas vilka auktioner som ingår i katalogen, provisionssatser samt valutakurser.

Uppställningen följer Ahlström/Almer/Hemmingssons *Sveriges mynt 1521-1977* samt Ahlström/Almer/Jonssons *Sveriges besittningsmynt*. När det gäller besittningsmynten begränsar sig redovisningen av auktionsresultaten till de skandinaviska auktionshusen samt Münzen und Medaillen AG:s auktion 80 (Nordins samling). Här är med andra ord framställningen långt ifrån fullständig, då exempelvis de tyska auktionerna inte ingår, där ju egentligen större delen av de svenska besittningsmynten omsätts.

Slutordömet om Svenska Myntpris-Årsboken är detsamma som för dess dansk-norska motsvarighet. Den är rik källa till kunskap om myntmarknaden och tack vare den slipper man mycket slående i olika auktionskataloger för att finna försäljningar av specifika mynt. Vi får hoppas att det ekonomiska utfallet av författarens satsning blir sådant, att det motiverar honom att följa upp den med framtida utgåvor.

Bengt Hemmingsson

BÖCKER KÖPES OCH SÄLJES!

- Enstaka bättre objekt samt hela boksamlingar.
- Lista på numismatisk litteratur kan erhållas.

BOK & ANTIK AB

Box 2031, 191 02 Sollentuna.

OBS! NYTT TELEFONNUMMER;

08-510 128 18

SVENSKA NUMISMATISKA
FÖRENINGEN

säljer böcker och medaljer.

Se annons sid 103.

Ny sedel

Frankrike

har under 1995 fått en ny 200-francsedel. Framsidan har ett porträtt över Gustave Eiffel.

Storlek: 143 x 80 mm
Färg, framsida: ljusröd, brun, mångfärgad
baksida: rödgul, orange, mångfärgad

Vattenmärke: porträtt av Gustave Eiffel
Baksidans motiv: scen från slutet av 1800-talet, nedanför Eiffeltornet.

På framsidan i sedelns vänstra del finns vertikalt en streckad metalltråd. Strecken blir svarta vid kopiering. Dessutom är en magnetisk tråd inlagd vertikalt i sedelns vänstra mittel.

Vid belysning i UV-lampa framträder i nedre vänstra delen på sedelns framsida en grön rektangel med en viadukt.

Microskrift: På framsidan i övre vänstra hörnet i de röda linjerna finns ett citat av Gustave Eiffel.

Miniskrift: I de violetta bågarna på sedelns framsida finns följande text: "LE DRAPEAU FRANÇAIS EST LE SEUL QUI AIT UNE HAMPE DE TROIS CENTS METRES".

En del av sedelns text, siffror och mönster är lätt upphöjda.

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96

Box 19507

S-104 32 Stockholm 19

T-Rådmanngatan (uppgång Handelshögskolan)

+ fax 08-673 34 23

Svenska och utländska mynt, sedlar och ordnar i stor sortering.

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14

Bli medlem i

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Årsavgiften är 200 kr.

Som medlem får Du SNT automatiskt

Du kan också enbart prenumerera på tidningen
Det kostar endast 150:- per år.

BARN MED CANCER
BEHÖVER DIN HJÄLP.

**BARNCANCER
FONDEN**

POSTGIRO 902090-0

Auktioner

SVENSKA

Maj 15 Stockholm, SNF's auktion
(endast för medlemmar)

UTLÄNDSKA

Maj 3 Helsingfors, Holmasto
26 München, Lanz. Ancients
27 München, Lanz.
General sale
27-28 London, Baldwin
29-30 Los Angeles,
Bowers and Merena

Juni 3 Zürich, Hess-Divo
5-6 Zürich, Leu Numismatik
7 Long Beach, Ponterio
9-10 London, Vecchi
11-13 Mannheim, Kurpfalz.
Münzhandlung
13 Bruxelles, Elsen
21 Singapore, Spink

Juli 9 London, Spink
16 New York, Stack's
22-24 Melbourne, Noble
28 New York,
Bowers and Merena

Sept. 4 Hong Kong,
Taisei-Baldwin-Gillio
9-10 London, Vecchi
13 Long Beach, Ponterio
19 Bruxelles, Elsen
22-24 New York,
Bowers and Merena
24-27 München, Hirsch
29-30 Osnabrück, Künker

Mässor

UTLÄNDSKA

Maj 15-19 46th IAPN General
Assembly in Tunisia

Juli/
Augusti 30-3 ANA Coin Convention
in New York. Marriot
Marquis Hotel

*Du som önskar tillkännage
kommande auktioner
eller mässor
i auktionskalendern,
kontakta Frédéric Elfver.
Se redaktionsrutan!*

KÖPER SÄLJER VÄRDERAR

Kvalitetsauktioner
två gånger per år

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Normalmstorg 1, 1tr.
Box 7662 103 94 STOCKHOLM
TEL: 08-10 10 10 FAX: 08-678 77 77

INTERNATIONELLA AUKTIONER

FORTLÖPANDE INLÄMNING
TILL VÅRA 4 ÅRLIGA AUKTIONER

Smålands Enskilda Bank 100 kronor 1877,
utrop 2.000:-, mfl säljes på auktion 11 juni 1997.

GRATIS RÄDGIVNING!

Ring gärna!

K 08-678 32 17
FAX 08-678 19 39

MYNTHANDETS MYNTHANDETS

Birger Jarls gatan 8, 3 tr
114 34 STOCKHOLM

TILL SNT:s FÖRFATTARE

Manus kan även insändas på diskett. MS Word eller Word Perfect skall användas. En utskrift av texten skall alltid medfölja!

Manus bör utformas på ett överskådligt och lättläst sätt. Anvisningar till sätteri sköter naturligtvis redaktionen om. Viss textredigering kan vi också hjälpa till med. För att hålla sättningskostnaderna nere och för att inte tryckningen skall fördröjas gäller följande:

1. Det manus du lämnar till redaktionen skall vara *Din slutliga* version.
2. Lämna inget åt slumpen. Kolla stavning (görs även av redaktionen) och att Du har med all text. *Läs gärna igenom manus några dagar efter det Du anser Dig färdig* för att förebygga felaktigheter och inkonsekvenser. Fel upptäcks annars först när artikeln föreligger i korrektur.
3. Bildtexter, tabeller o dyl skrivs på separat blad med anvisningar i texten om inplacering.
4. All text skrivs på A4-papper med *belst 4 cm vänstermarginal med dubbel radavstånd utan avstavningar*. Layout görs av redaktören!
5. Sänd in *allt* material *samtidigt* till redaktionen (text, bilder, bildtexter, tabeller).
6. Behåll en kopia av Ditt manuskript.

Vi ser fram emot Din medverkan!

Redaktionen

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

säljer följande ur sitt lager:

Numismatiska Meddelanden (priser inom parentes avser icke medlemmar):

Nummer 16	30 kr	(40)	häftad	33	125 kr	(170)	inbunden
17	225 kr	(250)	häftad	34	125 kr	(170)	inbunden
18	50 kr	(70)	häftad	35	200 kr	(300)	inbunden
24	75 kr	(95)	häftad	36	145 kr	(190)	inbunden
25	30 kr	(40)	häftad	37	275 kr	(300)	inbunden
30	30 kr	(40)	häftad	38	250 kr	(275)	inbunden
32:1	100 kr	(135)	häftad	39	200 kr	(250)	inbunden
dito	125 kr	(170)	inbunden	40	150 kr	(200)	inbunden
32:2	250 kr	(300)	inbunden				

Du har fortfarande möjlighet att köpa praktverket om Julius Haganders myntsamling. Ett mindre antal exemplar finns att beställa från kansliet. Priset är 550 kronor om man är medlem (endast ett ex. per medlem), övriga betalar 850 kronor.

Föreningen har även tidigare årgångar av Myntkontakt, Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT) samt Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad på lager. Om du saknar enstaka nummer eller hela årgångar, så är du välkommen att kontakta kansliet för vidare information. Register till Myntkontakt/SNT (1972-1982) och Svensk Numismatisk Tidskrift (1983-1992) kan köpas för 45 kronor styck eller till specialpris 70 kronor för båda.

Medaljer

SNF's årsmötesjetong	1976 – Erik Lindberg, 31 mm, silver, 17 gram, 110 kr
	1977 – G W von Francken, 39 mm, silver, 20 gram, 110 kr
	1978 – E Ziervogel, 39 mm, silver, 45 gram, 200 kr
	1985 – T Lindgren, 31 mm, silver, 15 gram, 110 kr
	1986 – T G Appelgren, 31 mm, silver, 15 gram, 110 kr
	1987 – E Areen, 31 mm, silver, 15 gram, 130 kr

Föreningens medlemsnål i silver kan köpas för 35 kr. Eventuell frakt, porto etc ingår ej i ovanstående priser. Beställning sker enklast genom kontakt med kansliet på 08-6675598 (telefon) eller 08-6670771 (fax). Adressen är Banérgatan 17 nb. 115 22 Stockholm.

Ny kulturinstitution i hjärtat av Stockholm!

*Kungl. Myntkabinettet, Europas första ekonomiska museum, öppnar sina dörrar
på den nya adressen Slottsbacken 6 den 12 juni 1997!*

KUNGL. MYNTKABINETTETS UTSTÄLLNINGAR

All världens pengar

Museets utställningar inleds med ett ämne som berör alla – pengar! I olika temadelar som tex "Vad är pengar?", "Myntets början", "Makten över pengarna" och "Pengar i krig" beskrivs pengarnas spännande historia under mer än 2.500 år.

Rikets finanser

Visste ni att Sverige har världens äldsta centralbank? Historien om Sveriges Riksbank, affärsbankerna, börsen, försäkringsbolagen mm ingår i denna mycket moderna utställning som skildrar idéer, institutioner och förlopp i den svenska ekonomiska historien från 1600-talet och framåt.

Spara i bössa och bank

Människan har alltid sparat! Här är historien om hur vi sparade innan bankerna fanns. År 1820 inrättades den första sparbanken i Sverige – här finns berättelsen.

Summa summarum

Pengar i lek, saga och verklighet är ett av ämnena för detta rum som är ägnat till barn och ungdom. Här får vi nya aspekter på detta eviga tema. Ett sjunket skepp med en äkta sjörövarskatt finns också.

Medaljkonsten

Vem har väl inte hört talas om nobelmedaljen? Medaljens mer än 500 år långa historia är temat för detta rum. Här visas de finaste svenska medaljerna, fantastiska klenoder, renässansmedaljer och Gustav III:s historia.

UNDER HÖSTEN ÖPPNAR

Myntskatternas magi

Här presenteras historien om många av de berömda skatter som hittats i svensk jord. Vikingatida skatter, offerkällor i mörka skogar, sjöfynd från sjunkna skepp, Loheskatten från Gamla stan och mycket mer.

ÖVRIG INFORMATION

Museibutik

I entréhallen finns butik med försäljning av smycken, souvenirer, vykort och litteratur med anknytning till museets samlingsområden.

Myntkrogen, museets restaurang och café

Myntkrogen drivs i restaurang Leijontornets regi. Lokalen rymmer 70 personer och har fullständiga rättigheter. Under museets öppettider serveras husmanskost och lättare rätter. Kvällarnas festväningsverksamhet ger dock chansen till mer exklusiva rätter tillagade på förstklassiga råvaror.

Museets öppettider

Tisdagar – Söndagar	10–16
Torsdagar	10–19
Måndagar	Stängt